

Õiguskantsler

Teie 31.08.2022 nr 10-6/4645-2

Meie 21.10.2022 nr 7-5/221080/2205495

Puudega inimesele sobiva eluruumi tagamine

Lugupeetud vallavanem

Õiguskantsleri poole pöördus [] valla elanik, kelle täisealine puudega [laps] pääseb oma koju ja sealt välja vaid siis, kui temaga koos elav [] ta sülle võtab ja teda kannab.

[] Vallavalitsus on sotsiaalteenuse korraldamise asemel abivajavale perele toetust maksnud ning sellega rikkunud sotsiaalhoolekande seadust. Selle rikkumise tagajärjel on pere jäänud lubatud abita ning avaldaja pääseb oma täisealise [lapsega] kortermajja sisse ja sealt välja vaid teda süles kandes.

Avaldaja on küll vallalt saanud 22 000 eurot invalifti soetamiseks, ent siiani puudub raha (peaaegu 20 000 eurot) selle kortermaja seinale paigaldamiseks, sest vald jättis hindamata, kas perele on invalifti paigaldamise kulud jõukohased. Nüüd on avaldajale ja ka vallale saanud teatavaks, milliseid töid on veel tarvis teha enne lifti paigaldamist. Samuti on selgunud, et naabritelt tuleb saada nõusolek nende tööde tegemiseks. Järelikult ei saa invalifti kohe seinale paigaldada ka siis, kui puuduolev rahasumma kiiresti leitaks.

On selge, et kohandustest huvitatud inimesel – isegi siis, kui ta on üldiselt võimeline asju ajama – ei pruugi olla laialdasi teadmisi ja oskusi ehitusvaldkonnas ning ta ei pruugi osata hinnata tema palgatud spetsialistide tööd. Otsuse õiguspärasuse ning ka ruumide nõuetekohase kohanduse eest vastutab vallavalitsus (haldusorgan). Seepärast ei saa oluliste asjaolude väljaselgitamise vastutust jätta üksnes abivajaja kanda. Vallal oleks olnud võimalik kohanduste kogumaksumus välja selgitada: näiteks võinuks vald tellida ehitusprojekti või koguda muul moel andmeid vajalike tööde kohta. Tõenäoliselt oleks siis ka selgunud, millisteks töödeks tuleb taotleda kortermaja teiste elanike nõusolekut ning oleks saanud hinnata ka sellega kaasnevaid kulusid.

Sotsiaalhoolekandeabi andmine pole valla või linna vastutulek inimesele, vaid avaliku võimu põhiseadusjärgne kohustus. Kui seadus on ette näinud inimese õiguse saada tema abivajadusele vastavat abi elukohajärgselt kohalikult omavalitsuselt, tuleb vallal või linnal seda inimesele vajaminevas ulatuses ise anda, mitte suunata inimest talle seadusega ette nähtud abi küsima heategevusorganisatsioonidelt.

Palun vallal selles asjas menetlus uuendada ning toetada avaldajat edasises protsessis kõigiti, sealhulgas pakkuda talle vajaduse korral psühholoogist abi, sest tekkinud olukord võib avaldajale olla vägagi muserdav. Ootan Teie vastust hiljemalt 2. novembril 2022.

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

Puudega inimesele eluruumi tagamise kohustus

1. [Sotsiaalhoolekande seaduse \(SHS\)](#) järgi abistab vald või linn puudega inimest eluruumi kohandamisel või sobivama eluruumi saamisel, kui sellel inimesel on oma puude tõttu (puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse § 2 lõike 1 tähenduses) keeruline eluruumis liikuda, endaga toime tulla või suhelda. Abistamisel tuleb lähtuda põhimõttest, et puudega inimene saaks võimalikult kaua elada koduses keskkonnas (SHS § 42). Seaduse seletuskirja järgi on eluruumi kohandamise eesmärk tagada, et puudega inimene tuleks oma eluruumis ning sinna sisenemisel ja sealt väljumisel toime võimalikult iseseisvalt või võimalikult vähest kõrvalabi kasutades ([SHS eelnõu algataja seletuskiri](#), lk 40).

2. Puudega inimesele eluruumi tagamise kohustus on nõuetekohaselt täidetud siis, kui oma puuetele sobivat eluruumi vajav inimene selle eluruumi saab. Seejuures on valla või linna otsustada, kas inimese kasutuses olevat eluruumi kohandada või leida selle asemele sobivam eluruum. Otsuse langetamisel tuleb üldisemalt lähtuda nii inimese vajadustest ja avalikust huvist kui ka säästa avalikke vahendeid ja neid otstarbekalt kasutada ([sotsiaalseadustiku üldosa seaduse \(SÜS\)](#) § 10 lg 1).

Eluruumi kohandamise asemel toetuse andmine

3. Puudega inimesele eluruumi tagamine on sotsiaalhoolekande seaduse järgi sotsiaalteenus (SHS 2. ptk 2. jagu kannab pealkirja „Kohaliku omavalitsuse üksuse sotsiaalteenused“; mitterahaline hüvitis vastavalt SÜS §-le 14). Puuetega inimesele sobivat eluruumi tagades tuleb inimest abistada ka asjaajamisel. Näiteks kui on selge, et puudega inimese kasutuses oleva eluruumi kohandamine pole ebamõistlike kuludeta võimalik, tuleb vallal või linnal ise otsida inimesele sobiv eluruum ning vajadusel aidata inimesel sõlmida eluruumi üürilepingut. Kui tegu on eluruumi kohandamisega, tuleb valla- või linnavalitsusel enda peale võtta sobivaima kohanduse leidmine, sõltuvalt kohandusest korraldada selle projekteerimine ja ehitus ning seista selle eest, et valminud kohandus oleks nõuetekohane. Vald või linn ei saa üldjuhul neid kohustusi ja nendega kaasnevat vastutust panna abivajajale, kel ei pruugi sellise asja ajamiseks olla vajalikke teadmisi, oskusi ega jõudlust. Kui see nii oleks, saanuks Riigikogu kehtestada, et puudega inimesele makstakse eluruumi tagamiseks toetust. Riigikogu on aga sotsiaalhoolekande seaduses selgelt otsustanud just teenuse, mitte toetuse kasuks.

4. Üldjuhul hüvitised täiendavad üksteist. Vaid seaduses sätestatud juhul saab hüvitise teise hüvitisega asendada (SÜS § 10 lg 2). Sotsiaalhoolekande seadus ei anna kohalikule omavalitsusele õigust asendada puudega inimesele eluruumi tagamise teenust toetuse maksmisega.

5. [] Vallavalitsus otsustas abivajajat toetada invalifti soetamisel kuni 22 225,10 euroga. Vallavalitsus selgitas õiguskantsleri nõunikule, et vald maksis abivajajale toetust abivahendi soetamiseks [] Vallavolikogu [] määruse nr [] „Sotsiaalhoolekandelise abi andmise kord“ § [] alusel, kuna riik oli eraldanud raske ja sügava puudega laste toetamiseks vallale raha, mida vald soovis nii suuremahulise kulutuse katmisel kasutada. Avaldusealuses asjas ei nähtu kuskilt, et inimesele oleks osutatud teenust ja makstud ka toetust vms.

Sotsiaalhoolekandeabi korraldamine

6. Kohalikud omavalitsused on pidanud puudega inimesele sobiva eluruumi tagamise kohustust täitma vähemalt 1995. aasta 1. aprillist alates (vt 08.02.1995 Riigikogu vastu võetud [sotsiaalhoolekande seaduse](#) § 8 p 2, § 9 lg 1, § 14 lg 2, SHS § 42). Ka on hoolekandeabi

pakkumisel kehtinud reegel, et kui inimese elukohajärgne kohalik omavalitsus saab inimese abivajadusest teada, tuleb omavalitsusel inimesega ühendust võtta, selgitada talle tema sotsiaalseid õigusi ning järele uurida, kas ta soovib abi. Kui selgub, et inimene vajab abi, tuleb omavalitsusel abi osutada (08.02.1995 Riigikogu vastu võetud [sotsiaalhoolekande seaduse](#) § 11, § 32 ja § 37, SHS § 12, § 13 ja sotsiaalseadustiku üldosa seaduse ([SÜS](#)) § 7).

7. Valla selgituste kohaselt on pere eluaset kohandatud varemgi ning 2014. aastal pakuti perele ka teist eluaset, ent pere keeldus sellisest abist. Kui vald oleks endiselt leidnud, et eluruumi kohandamise asemel oleks õigem pakkuda perele sobivamat eluruumi, pidanuks vald jääma oma varasema otsuse juurde ning avaldajale põhjendama, miks vald ei ole nõus eluruumi kohandamist korraldama. Kuna vald on teinud invalifti soetamiseks toetuse andmise otsuse, saab sellest välja lugeda siiski seda, et vald on oma varasemat otsust muutnud ning pidanud õigeks kodu kohandamist.

8. Pole teada, miks vald just nii otsustas ning miks vald ei lubanud avaldajale invalifti paigaldamise kulusid katta ega abi asjaajamisel (nt projekteerimiseks). Abi andmise otsuses puuduvad põhjendused, mis selgitaksid, miks valla hinnangul on kõige õigem olemasolevat eluaset ikkagi kohandada või inimest kohanduste tegemisel toetada invalifti maksumuse määras. Kuna toetust anti kaalutlusõiguse alusel, tulnuks otsuse põhjenduses esitada kaalutlused, millest vallavalitsus otsust tehes lähtus (SÜS § 3 lg 6; haldusmenetluse seaduse ([HMS](#)) § 56 lg 3). Samuti tulnuks otsusesse märkida viide otsuse vaidlustamise võimaluste kohta (SÜS § 3 lg 6; HMS § 57 lg 1).

Kulude abivajaja kanda jätmine

9. Sotsiaalhoolekande seadus lubab inimeselt küsida teenuse osutamise eest taskukohast tasu (SHS § 16). See tähendab, et valla- või linnavalitsus peab kõikidel juhtudel, kui inimene vajab puude tõttu eluruumi kohandamist ja vald seda kõikidele abivajajatele tasuta ei võimalda, otsustama inimese omaosalustasu suuruse, võttes kohanduse kogumaksumuse kõrval arvesse inimese majanduslikku olukorda (SHS § 16 lg 2). Igal juhul peab eluruumi kohandamise eest küsitav tasu olema selline, et inimene saaks kohandust endale lubada (SHS § 16 lg 3, [sotsiaalhoolekande seaduse algataja seletuskiri](#), lk 39).

10. [] vallas ei pakuta eluruumi kohandamist kõigile soovijatele. Neil, kellele seda teenust võimaldatakse, tuleb ka endale jõukohaselt kohandamise kulusid kanda. Praegusel juhul pole aga vald inimesele osutanud teenust, vaid maksnud toetust, et tagada liikumispuudega inimesele võimalus toast õue ja õuest tuppa pääseda, ilma et tema [] peaks teda süles kandma.

11. Invalifti soetamiseks raha andmise otsusest ei ole näha, et vald oleks hinnanud invalifti paigaldamise kulutusi ja seda, kas abivajaja enda varast selleks piisab. Toetust on antud lootuses, et abivajaja [] leiab puuduoleva raha ise. Nimelt selgub avaldaja taotlusele lisatud dokumentidest, et pere sissetulekud koosnevad sotsiaalhüvitistest: töötutoetusest, töövõimetoetusest ja puudetoetusest. Nii avaldaja kui ka [] valla antud selgitustest võib välja lugeda, et mõlemad lootsid invalifti paigaldamiseks puuduoleva raha saada heategevusorganisatsioonidelt.

12. Puudega inimesele eluruumi tagamise ülesande täitmist rahastatakse kohaliku omavalitsuse üksuse eelarvest ([SHS eelnõu algataja seletuskiri](#), lk 41). Kulud, mida inimene ise ei jaksa katta nii, et teenust saaks pidada talle kättesaadavaks, tuleb katta inimese elukohajärgsel kohalikul omavalitsusel (SHS § 16). Nii oleks see pidanud olema ka praegusel juhul. Vald maksis aga abivajajale teenuse osutamise asemel toetust, mille tingimused olid võrreldes seaduses sätestatud

sotsiaalteenuse eest tasu võtmise reeglitega oluliselt ebasoodsamad. Nii pandi sotsiaalteenust vajav inimene olukorda, kus ta pidi talle vajaliku abi saamiseks otsima abi heategevusorganisatsioonidelt.

13. Seaduses sätestatud abi andmine pole valla või linna vastutulek inimesele, vaid avaliku võimu põhiseadusjärgne kohustus. Kui seadus on ette näinud inimese õiguse saada abivajaduse korral teenust, ei või vald või linn panna inimest ebasoodsamasse olukorda ning maksta talle toetust tingimustel, mis jätavad ta seaduses ette nähtud abita ning suunavad inimest küsima abi mujalt.

Menetluse uuendamise kohustus

14. Avaldaja andis [] [] Vallavalitsusele teada, et tal ei ole raha projekteerimise käigus selgunud lisatöö [] eest tasumiseks. Enne selle töö ettevõtmist pole võimalik muid lifti paigaldamisega seotud töid teha. Avaldaja tõi ka välja, et puuduoleva raha kogumiseks pöördus ta []. aasta lõpus heategevusorganisatsiooni poole. Lisaks märkis avaldaja, et kaks naabrit on avaldanud lisatööde tegemisele vastuseisu. [] kirjutas avaldaja samas küsimuses uuesti ning tõi välja, et [] ümbertöstmiseks on vaja 6979,92 eurot, mida avaldajal pole õnnestunud heategevusorganisatsiooni kaudu saada. Avaldaja pöördus ka [] poole, et proovida [] vajalik summa kokku koguda, ent pole pöördumisele siiani vastust saanud. [] taotles avaldaja samal põhjusel vallavalitsuselt 5594,92 euro toetust. Avaldaja põhjendas siis, et talle on annetatud 385 eurot ning üks heategevusorganisatsioon on valmis tema [last] toetama 500 euroga. Lisaks leidis avaldaja, et saab ise maksta 500 eurot. [] Vallavalitsus vastas avaldajale [], et on otsustanud taotluse menetlemise edasi lükata senikauaks, kuni [] tegemise tingimused on täidetud ja on olemas tööde teostaja kinnitus, et töid hakatakse tegema.

15. [HMS](#) § 44 lõike 1 punkti 2 järgi uuendab haldusorgan menetlusosalise taotlusel haldusmenetluse, kui asjas ilmnevad uued olulised tõendid, mis ei olnud isikule haldusmenetluse ajal teada. Praegusel juhul see nii ongi: avaldaja on pöördunud valla poole sisuliselt menetluse uuendamise taotlusega, sest ta ei teadnud [] vallalt abi taotlede, et invalifti paigaldamiseks on vaja ümber tõsta ka [] ning et see maksab peaaegu 7000 eurot. Sellest johtuvalt ei saanud ta ka teada, et [] ümbertöstmiseks on tal vaja teiste korteriomaniike nõusolekut. [] Vallavalitsuse selgitustest ilmneb, et ka vallale on tööde lõplik maksumus praegu teadmata, kuid lifti paigaldamiseks on vaja veel hinnanguliselt peaaegu 20 000 eurot. Lisaks on selgunud, et osa korteriomaniike ei ole nõus [] ümbertöstmisega, mistõttu tuleb pöörduda maakohtusse vastava nõusoleku saamiseks.

16. Valla selgitused on küll asjakohased, ent ei takista menetlust uuendamast ega uuendatud menetluses otsustamast, mil määral ja kuidas avaldaja [lapsele] vajalikku abi tagada. Asja uuesti läbivaatamisel tuleb mh juhendada haldusakti muutmise ja kehtetuks tunnistamise reeglitest (HMS § 44 lg 2). Menetlustoiminguid, mida menetluse uuendamise põhjused ei puuduta, ei korrata (HMS § 44 lg 4).

17. Nii saab vald vajaduse korral avaldaja [lapsele] lisatoetuse määramisel seada ka kõrvaltingimusi, nt naabritelt vajalike nõusolekute saamise (vt HMS § 53). Valla eksimusi arvestades võib siiski olla vajalik, et vald toetaks avaldajat edasises protsessis kõigiti, mistõttu võib vald otsustada võtta enda kanda kogu asjaajamise ja sellega kaasnevad kulud, sh tellida ise vajaliku ehitusprojekti ja esitada ehitusteatise ning hankida korteriomaniikelt vajalikud nõusolekud. Kui see on kooskõlas usalduse arvestamise reeglitega, on võimalik ka esialgse otsuse täielik ümbervaatamine nii, et avaldaja lapsele tagatakse abi muul viisil (HMS § 67).

18. Muu hulgas saab avaldajale pakkuda psühholoogi abi, kuna oma puudega lapsele vajaliku abi tagamiseks naabrite vastu teist korda kohtusse minna võib olla emotsionaalselt vägagi kurnav. Seda enam, kui naabrid peaksid kasutama vaimset vägivalda (vt [Ohvriabist](#) | [Palunabi](#)).

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Teadmiseks (avaldaja andmeteta): [] Vallavolikogu, Sotsiaalkindlustusamet

Kärt Muller 693 8418
Kart.Muller@oiguskantsler.ee